

ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მართვის რეგიონული ასპექტები

ბექა ბიბილური
სტუდენტორანიტი

რეზიუმე

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე ეტაპზე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მმართველობითი ხასიათის გადაწყვეტილებების აქცენტების გადატანას ცენტრიდან რეგიონებში, რასაც წინ უნდა უძღოდეს რეგიონების ფინანსური და ეკონომიკური პოტენციალის გაძლიერება. მოცემული პრობლემის გადაწყვეტას ხელს შეუწყობს რიგი საკანონმდებლო რეგულაციების გატარება და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობისა და ხალხის ცხოვრების დონის შეფასების თანამედროვე ინდიკატორების დანერგვა.

საკვანძო სიტყვები: რეგიონული ეკონომიკა, სოციალურ-ეკონომიკური ინდიკატორები, განვითარების პროგრამა, ფინანსური და ეკონომიკური პოტენციალი.

ძირითადი ტექსტი

დღეს, როდესაც ქვეყანაში აღებულია კურსი გაიზარდოს რეგიონების როლი და მნიშვნელობა ქვეყნის საერთო და ფინანსურ პოტენციალში, აუცილებელია მეცნიერულად განისაზღვროს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რეგიონალური წარმონაქმნების ადმინისტრაციის ადგილი და როლი, მოხდეს მოცემული ტერიტორიების სოციალურ-ეკონომიკური, მეცნიერული, რესურსული და ქონებრივი პოტენციალის შეფასება. ეს კი შეუძლებელია ქვეყნის ტერიტორიული ერთეულების მატერიალური წარმოების დარგების, მომსახურების, ინფრასტრუქტურის

რუქტურის, მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და პირობების საფუძვლიანი შესწავლისა და შეფასების გარეშე, რისთვისაც გამოყენებული უნდა იქნეს მათი ცვლილებების ანალიზის და შეფასების ტრადიციული და არატრადიციული თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომები. მთლიანობაში აქცენტი უნდა გაკეთდეს რეგიონების დონეზე ეკონომიკის და ფინანსური პოტენციალის მართვისა და გაძღოლის თვისებრივად ახალ გზებსა და მეთოდებზე.

ცნობილია, რომ საქართველოს რეგიონები გამოირჩევიან მრავალფეროვნებით და ძირეულად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან თავიანთი ისტორიული, ეთნიკური, კულტურული, რელიგიური თავისებურებებით, ეკონომიკური განვითარების დონით და ბუნებრივ-საწარმოო პირობებით. საქართველოს ტერიტორიის განაწილება დასაფიქრებელი ფაქტორია ტერიტორიების ზღვის დონიდან მდებარეობის თვალსაზრისით, ასე მაგალითად, მთიან ადგილზე მოდის საქართველოს ტერიტორიის ნახევარზე მეტი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე საჭიროდ ჩავთვალეთ გამოგვეკვლია რეგიონების დონეზე ეკონომიკური და ფინანსური პოტენციალის თეორიულ - მეთოდოლოგიური საკითხები, ასევე შემოგვეთავაზებინა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და ცხოვრების დონისა და ხარისხის ახალი ინდიკატორები.

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დაჩქარების აუცილებლობამ დღის წესრიგში დააყენა საერთო-სახელმწიფოებრივი და რეგიონალური ინტერესების დაბალანსება. „ჩვენი აზრით, „სახელმწიფო-რეგიონის“ ურთიერთობების სრულყოფის საერთო აუცილებელ პირობად უნდა მივიჩნიოთ მათი კომპლექსურობა. დღევანდელ სიტუაციაში უპირატესობა ენიჭება ქვეყნის ტერიტორიაზე თანამედროვე საბაზრო ურთიერთობების სისტემის ჩამოყალიბებას და ეროვნული მეურნეობის ეფექტიანი ფუნქციონირების პოლიტიკური, სოციალურ-ეკო-

ნომიკური, ორგანიზაციული წანამძღვრების მომზადებას“.¹

ურთულეს პრობლემებს შორის, რომლებიც ხელს უშლიან რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დაჩქარებას, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მათი ეკონომიკური და ფინანსური პოტენციალის დადგენას.

ეკონომიკური და ფინანსური პოტენციალი იმ საშუალებებითა და პირობების ერთობლიობაა, რომლებიც აუცილებელია საზოგადოებრივი წარმოების განვითარებისა და ინვესტიციების გაფართოების უზრუნველსაყოფად.

საქართველოსა და მისი რეგიონების ფინანსური პოტენციალის ძირითადი წყაროებია:

1. ცენტრალური და ტერიტორიული ერთეულების საბიუჯეტო და ბიუჯეტგარეშე სახსრები;
2. საინვესტიციო პროგრამების დაფინანსების რესურსები, ტრანსფერტები, დოტაციები და სესხები;
3. არაფინანსური კორპორაციების სახსრები;
4. ფინანსური კორპორაციების სახსრები;
5. საოჯახო მეურნეობების ფულადი სახსრები ;
6. შინამეურნეობების მომსახურე არაკომერციული ორგანიზაციების ფინანსური სახსრები;

ამჟამად საქართველოში რეგიონული განვითარების პროცესზე მოქმედ ფაქტორებს შორის მნიშვნელოვანია:

- ქვეყნის საერთო გეოპოლიტიკური მდგომარეობის ცვლილება კონკრეტული პერიოდისათვის;
- ქვეყნის ეკონომიკური ტერიტორიის შემცირება ოკუპაციის შედეგად;
- ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკური რეფორმებით რეგიონების არასაკმარისი მოცვა.

საქართველოს რეგიონები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალით, კლიმატური პი-

1 6. ჭითანავა. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების თავისებურებანი და ტენდენციები ეკონომიკური გლობალიზაციის კონტექსტში (თვისებრივ-ეკონომიკური მიდგომა), კრ. „საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მიმართულებები გარდამავალ პერიოდში“, ბათუმი-თბილისი, ესპსკი, 2001. გვ. 16-17.

რობებით და ცალკეულ პერიოდებში საერთო ეკონომიკური განვითარების მიღწეული დონით. ამდენად, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამების შედგენისას, როგორც მთელი ქვეყნის მიხედვით, ისე ცალკეულ რეგიონში მხედველობაში უნდა მივიღოთ ზემოაღნიშნული თავისებურებანი.

საქართველოს ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის პირველივე წლებიდან არაეფექტური ეკონომიკური გადანაცვეტილებები იქნა მიღებული, რამაც დალი დაასვა როგორც მთელი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას, ისე მისი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას. სხვადასხვა მეცნიერები ეკონომიკური განვითარების ოთხ ეტაპს მიმოიხილავენ. ასე მაგალითად, პროფესორი ნოდარ ჭითანავა 90-იანი წლებიდან პირველ ეტაპს ახასიათებს 1991-1995 წ.წ. პერიოდად, მეორე ეტაპია 1996-2003წ.წ., მესამე 2004-2012 წ.წ. და მეოთხე ეტაპი 2013-დღემდე.¹

ეკონომიკური განვითარების თითოეული ეტაპი გარკვეული სპეციფიკით ხასიათდებოდა. ასე მაგალითად, პირველ ეტაპზე მოხდა ეკონომიკის ცალკეული დარგების მყისიერი განსახელმნიფოებრიობა. არასრულფასოვანი საკანონმდებლო ბაზის და უარყოფითი კრიმინოგენული ვითარების შედეგად პრობლემები შეექმნა ეკონომიკის ხუთივე ინსტიტუციურ სექტორს (არაფინანსური კორპორაციები, ფინანსური კორპორაციები, სახელმწიფო მართვის ორგანოები, შინამეურნეოებები და შინამეურნეოებების მომსახურე არაკომერციული ორგანიზაციები). შედეგად სახელმწიფო მოიცვა სისტემურმა კრიზისმა და ეკონომიკის განვითარების მოცემულ ეტაპზე ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ) შედაგინა 1990 წლის დონის მხოლოდ 25 %. დაქვეითება აღინიშნა ეკონომიკის ისეთ დარგებში როგორიც არის სამრეწველო პროდუქციის წარმოება, სასოფლო - სა-მეურნეო პროდუქციის წარმოება, კაპიტალური დაბანდებები, სატრანსპორტო მომსახურება და ა.შ.

1 ნ. ჭითანავა. საქართველოს სოფლის მეურნეობა: ტრანსფორმაცია, პრობლემები პერსპექტივები. გამომცემლობა „ივერიონი“, თბილისი 2015 წ. გვ. 160.

ეკონომიკის განვითარების მეორე ეტაპზე აღინიშნა მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) ზრდის რამდენადვე გამოცოცხლება. მიუხედავად ამისა, ეკონომიკის ისეთი დარგები როგორიცაა მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა კვლავაც აგრძელებდა წარმოების მოცულობის შემცირებას. მეორე ეტაპზე აღინიშნა საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების რამდენადმე გაუმჯობესება, კერძოდ გაიზარდა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტი და შემცირდა მოცემული პროდუქციის იმპორტი. მოხდა მოსახლეობის ცხოვრების დონის პოლარიზაცია, გაიზარდა ჩრდილოვანი ეკონომიკის მასშტაბები.

ეკონომიკური განვითარების მესამე ეტაპზე ქვეყანაში ბრძოლა გამოეცხადა კორუფციას, მოიმატა უცხოურმა ინვესტიციებმა, გამოცოცხლდა უცხოელი ტურისტებით ჩვენი ქვეყნის დაინტერესება, მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფაში აქცენტები გაკეთდა იმპორტირებულ სასურსათო საქონელზე.

ეკონომიკის განვითარების მეოთხე ეტაპზე პრიორიტეტი მიეცა სოფლის მეურნეობის განვითარებას. ამ მიზნით ხორციელდება მრავალი სამთავრობო პროგრამა, თუმცა მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის მაჩვენებლები კვლავაც არასახარბიელოა.

რეგიონის კომპლექსური განვითარების პრობლემების გადაწყვეტის საკითხებზე მსჯელობისას ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად მიგვაჩნია საქართველოს რეგიონების მიხედვით დაინწყოს ახალი ინოვაციური ინდიკატორების შემუშავება და დანერგვა, რაც ეფექტურს გახდის რეგიონის დონეზე განსახორციელებელ მმართველობითი ხასიათის გადანაცვლებებს. ასეთი მაჩვენებლებია:

1. რეგიონის საერთო ეკონომიკური და ფინანსური მაჩვენებლები:

1.1 მთლიანი რეგიონალური პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე;

1.2 მთლიანი რეგიონალური პროდუქტის დარგობრივი სტრუქტურა;

- 1.3 მთლიანი რეგიონალური პროდუქტის ზრდის ტემპი;
- 1.4 სამომხმარებლო ფასების ინდექსი პროცენტობით;
- 1.5 მწარმოებელთა ფასების ინდექსი პროცენტობით;
- 1.6 რეგიონში განხორციელებული ინვესტიციების ღირებულება;

1.7 ცენტრალური და ტერიტორიული ერთეულები შემოსავლები და ხარჯები;

1.8 არაფინანსური კორპორაციების ფულადი სახსრები;

1.9 ფინანსური კორპორაციების ფულადი სახსრები;

1.10 საოჯახო მეურნეობების ფულადი სახსრები;

1.11 არასამთავრობო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ფინანსური სახსრები.

2. ეკონომიკური კეთილდღეობის დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:

1.1 კვებით კმაყოფილების დონე;

1.2 კომფორტული საცხოვრისის კმაყოფილების დონე;

1.3 გზების მდგომარეობის კმაყოფილების დონე;

1.4 სოფლის/ქალაქის კეთილმონყოფის კმაყოფილების დონე;

3. ცხოვრების პირობების დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:

1.1 მოსახლეობის ჯამრთელობის მდგომარეობის კმაყოფილების დონე;

1.2 მოსახლეობის მთლიანობაში ცხოვრებით კმაყოფილების დონე;

1.3 საზოგადოებაში მდგომარეობის კმაყოფილების დონე;

1.4 მოსახლეობის თვითრეალიზების კმაყოფილების დონე;

1.5 სამსახურით კმაყოფილების დონე;

1.6 თავისუფალი დროის გატარების კმაყოფილების დონე;

1.7 დასვენების კმაყოფილების დონე;

4. ცხოვრების უზრუნველყოფის შესაძლებლობის დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:

4.1 შემოსავლებით კმაყოფილების დონე;

4.2 ოჯახების მატერიალური მდგომარეობით კმაყოფილების დონე;

5. სოციალური სფეროს განვითარების დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:

- 5.1 საშუალო სასკოლო განათლებით კმაყოფილების დონე;
- 5.2 სკოლამდელი განათლებით კმაყოფილების დონე;
- 5.3 დამატებითი განათლებით კმაყოფილების დონე;
- 5.4 ჯანდაცვის ორგანიზაციების მუშაობით კმაყოფილების დონე;
- 5.5 საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მუშაობით კმაყოფილების დონე;
- 5.6 საზოგადოებრივი კვების ორგანიზაციების მუშაობით კმაყოფილების დონე;
- 5.7 ბანკების მუშაობით კმაყოფილების დონე;
- 5.8 მაღაზიებში მომსახურების კმაყოფილების დონე;
- 5.9 მომსახურების სფეროს სანარმოების (ქიმიკატები, ავტოსერვისი, სილამაზის სალონი, ფიტნეს-ცენტრების და სხვა.) კმაყოფილების დონე;
- 5.10 კულტურის სფეროს (თეატრები, მუზეუმები, ბიბლიო-თეკები) ორგანიზაციების მომსახურების კმაყოფილების დონე;

6. მოსახლეობის სიცოცხლის უსაფრთხოების დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:

- 6.1 მოსახლეობის უსაფრთხოების დაკმაყოფილების დონე;
- 6.2 მოსახლეობაში კრიმინალური შემთხვევების გავრცელების დონე;
- 6.3 გარემოს მდგომარეობით კმაყოფილების დონე.

ჩამოთვლილი სოციალურ-ეკონომიკური ინდიკატორების ანალიზი (ნორმატიული და ფაქტობრივი მაჩვენებლების განხილვა) საშუალებას მოგვცემს რეგიონის დონეზე დავამუშაოთ მისი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, შესაბამისი მმართველობითი ხასიათის გადწყვეტილებების მიღებისათვის. ამასთან, შესაბამის ინფორმაციებზე დროითი მწკრივების ანალიზისას და შესაბამისი პროგნოზული მაჩვენებლების გაანგარიშებისას მხედველობაში უნდა გავითვალისწინოთ მწკრივების აგების ერთნაირი დროითი პერიოდიზაციის პრინციპის დაცვის აუცილებლობა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბარათაშვილი ე., კოლუაშვილი პ., ჩადუნელი გ., გალახვა-რიძე ნ., მახარაშვილი ი., კვაბზირიძე თ., საქართველოს ეკონომიკა, სახელმძღვანელო, თბ., 2016.
2. ჭითანავა ნ., საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების თავისებურებანი და ტენდენციები ეკონომიკური გლობალიზაციის კონტექსტში (თვისებრივ-ეკონომიკური მიდგომა), კრ. „საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მიმართულებები გარდამავალ პერიოდში“, ბათუმი-თბილისი, ესპსკი, 2001.
3. ჭითანავა ნ., საქართველოს სოფლის მეურნეობა: ტრანსფორმაცია, პრობლემები პერსპექტივები. გამომცემლობა „ივერიონი“, თბილისი 2015.
4. კაკულია რ., ფინანსების ზოგადი თეორია. მე-3 გამოცემა, 2002.
5. ბარათაშვილი ე., ვეშეპიძე შ., რეგიონალური ეკონომიკური პოლიტიკა. თბილისის სოციალურ-ეკონომიკური ინსტიტუტი, 2002.
6. Зенченко С.В. Финансовый потенциал региона: методы и модели оценки. Ставрополь: СевКавГТУ, 2008.
7. Исаев Э.А. Финансовый потенциал крупного экономического района. М.: Экономика, 2007.
8. Сабитова Н. М. О понятии финансового потенциала региона и методологии его оценки // Финансы. 2003. № 2. С. 63–68.

REFERENCES

- 1 E. Baratashvili, P. Koguashvili, G. Chaduneli, N. Galakhvadze, I. Makharashvili, T. Kvabziridze. Economy of Georgia, Tbilisi, 2016 (In Georgian Language)
2. N. Chitanava, Peculiarities and Tendencies in Formation of Social-economical Policy in the context of Economical Globalisation (qualitative-economical approach), coll. „The Directions of

Social and Economical Development of Georgia in the Transitional Period.“ Batumi-Tbilisi,ESPSK,2001

3. N.Chitanava, Agriculture of Georgia: Transformation, problems and perspectives. Publisher „Iverioni“, Tbilisi 2015

4. R. Kakulia, General Theory of Finance. 3rd edition,2002

5. E. Baratashvili, Sh. Veshapidze, Regional Economical Policy. Tbilisi, Social-Economical Institute, 2002

6. S.V.Zenchenko. Financial Potential of Regions: methods and models of assessment. Stavropol, NorthCauc. STU,2008

7. E.A. Isaev, Financial Potential of a Large Economical Region, M., Economics, 2007

8. M.N. Sabitova. About the Concept of Financial Potential of Regions and the Methodology of its Assessment. Finance, 2003. N2. p.63-68.

REGIONAL ASPECTS OF MANAGEMENT OF THE COUNTRY'S SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Beqa Bibiluri

GTU, PHD student

RESUME

On the current stage of socio-economic development in Georgia the great importance is given to transferring the accents of managerial decisions from the centre to the regions. This process should be preceeded by enhancing of financial and economical capability of these regions. The solution of the problem can be contributed by carrying out certain legislative regulations and timely implementation of modern indicators for estimating peoples' living standard.

Key words: regional economy, social and economical indicators, the program of development, financial and economical potential.